

Innemel-muminune ichvetun!**El-Islamu jalu ve lajula alejhi!**

Pojedini brojevi 30 helera. Rukopisi se ne vraćaju.

Sve što se tiče administracije i uredništva lista

===== Neplaćena se pisma ne primaju, ===== PLATIVO I UTUŽIVO U treba slati na adresu: „BISER“, Mostar (Hercegovina)
Mostaru.**14. Zilkide 1331****M O S T A R****15. oktobra 1913.****X:**

Panislamizam i Pan- turchizam.

S francuskog prevodi: **Salih Bakamović**

(Nastavak.)

Osim ovih, osnovano je još mnogo drugih novina kao „Tekjamu l“ (Svršenost), organ muslimanskih socijalista, „Zebu r“ (Pčela), humoristična novina, obje u Baku-u, „Mulan asru d d i n“, te jedan od najboljih listova na Istoku „Nur“ (Svijetlo) i „Ulfet“ (Sporazum) Abdurašida Ibrahimoffa u Petrogradu; „Jiduz“ (Zvijezda) Maksudoffa; „Bejanu l-Hak“ (Objava Istine) Šejh Attara Osmanofa; „Dan“ i „Danjilduzi“ (Donska Zvijezda) i t. d. u Kazanu; „Šura“ (Skupština) i „Vakatt“ (Vrijeme) u Orenburgu; „Tomsk“ u Tomsku u Sibiriji, „Idil“ (Volga) u Astrahanu i t. d.

S ovim se novinama stvara opći pokret u svijetu i pripomaže se općem zbliženju osoba i izmjenjivanju njihovih ideja.

Ova toliko prostrana štampa još više doprinosi propagiranju književnog utjecaja Turske, jerbo je ona kao jedina nezavisna država u turskom svijetu više uradila za svoju literaturu, nego li svi drugi ogranci turske rase. Ovi se odnošaji svršiše s emigracijom panturcista iz Kavkaza i Tatarske u Carigrad poslije turske revolucije.

Unatoč svim ovim pokretima zasluga, da je ideji Panturchizma dat odregjen forum i jedna moderna organizacija, jedino pripada Jusuf beju Akčuri, direktoru revije „Turkurd i“.

On je prije deset godina objelodanio jedan članak pod naslovom „Tri politička sistema“ u novini „Turk“-u, koja je izlazila u Kairu. Ovaj je članak sada izdan u posebnoj brošuri i raširen kao izvješće panturskih načela (principa).

Pisac u ovom članku, odnosno brošuri analizira metode i ideje velikih ličnosti i reformatora turske carevine sve od sultana Muhameda II. do danas.

On izvagja od svih ovih neodregjenih i nejasnih metoda i ideja tri politička sistema, koja prosugjuje i kritizira.

I sa raznim argumentima nastoji dokazati nemogućnost provogjenja dvaju izmegju ovih sistema: Panislamizma i Otomanizma, te se trudi da dokaže potrebu primanja trećeg sistema t. j. Panturchizma.

Ovdje mi ne ćemo procjenjivati logiku zaključivanja Akčura-Oglu-a; ali pošto se bez toga historija političke evolucije u Turskoj ne bi mogla prikazati, mi ćemo joj dati mjesto, koje zaslužuje.

Tom prilikom najavili bi naše osobne ideje svim vrijednim našim prijateljima Osmanlijama i savjetovali bi ih prijateljski; ali držimo, da je ovdje dosta, ako rečemo ispravno kao autor ovog članka, da je propušten povoljan momenat za politiku Otomanizma, za koju Akčura-Oglu dosta jakim argumentima dokazuje, da je nesavremena.

On tvrdi, da politika Otomanizma ne može opstojati, pošto bi sa raznim narodnostima osmanlijskog carstva sačinjavala nešto slična Sjevero-Američkim Sjedinjenim državama, Evo zašto:

Ova se politika prije svega protivi aspiracijama i osjećajima Turaka, jer bi ih lišila vlasti i dozvolila, da i drugi narodi u zemlji imaju udjela u državnoj upravi, radi čega bi turska carevina postala jedna država bez ikakve forme i u kojoj bi Turci, jako umanjeni, bili jednaki drugim narodima.

Ona se protivi samom Islamu, koji vjernicima daje mnoge privilegije i viši rang nad inovjercima, te koji ne dozvoljava vlade nemuslimanima.

Ona je protivna željama i namjerama nemuslimana u Turskoj, jer su pod utjecajem kršćanskog Zapada dosta napredovali, te jedva čekaju zgodan momenat, da podignu ustanak i uzmu vlast u svoje ruke.

Ovi nemuslimani nikako ne žele raditi zajedno sa onim, koji su ih podjarmili i ne će da se s njima slože, da naprave jedan novi preporogjeni otomanski narod.

Otomanska politika se protivi i ambicioznim planovima Rusije obzirom na Panislamizam, kršćanstvo i zauzeće Carigrada, stare prijestonice pravoslavlja. Protivi se ta politika takogjer velikom dijelu javnog mnijenja u Evropi, koje — podržavajući staru vjersku mržnju — neprestano radi, da Turke istjera iz Evrope i oslobodi kršćane ispod muslimanskog gospodstva.

Što se pak tiče Panislamizma, Akčura-Oglu upozoruje na rastuću mržnju među muslimanskim i nemuslimanskim podanicima Turske; najzad on smatra otpor i mržnju nekih evropskih velesila proti ostvarenja panislamskih projekata, kao nesavladive zapreke.

Pisac se kasnije osvrće na Panturcizam i odgovara na neke možebitne prigovore. On smatra Rusiju najvećom zaprekom ostvarenju ove ideje, jer ona ima mnogo podanika Turanaca; ali s druge strane on se nada, da će druge države pružiti svoju pomoć za ostvarenje ovog sistema, koji je upravljen proti Rusiji. Ovo je dakle kratak pregled onog članka, koji je postao programom intelektualnog pokreta u skromnom vremenu među Turcima.

Direktor političkog lista „T u r k“, koji je izlazio u Kairu, Ali Kemal beg objelodanio je ovaj članak i onda na nj odgovarao u nekoliko brojeva tog lista; ali budući da ovaj odgovor

obiluje igrarijom riječi Namik Kemalove literarne škole i njegovih učenika, mi ne ćemo preko njega preći, ograničivši se samo na to, da istaknemo, e je Ali Kemal — pošto je žestoko napao Jusuf bega Akčura Oglu, vruće branio politiku Otomanizma.

Njegov odgovor sadržaje u isto vrijeme vrlo opravdanih govora o pravom stanju Turske i strogih kritika o iluzijama imperialista i ideologa turskih, koji žive u svijetu iluzija i sanjarija.

Nakon toga izišao je jedan treći članak iz pera Ahmed Ferid bega, narodnog poslanika iz Kjutihije, a kasnije osnivatelja konstitucionalne narodne stranke i umiješao se u ove diskuzije. Ahmed Ferid beg suzbija nazore Ali Kemala i opravdava politiku oportunističkog, da bi se moglo služiti sa sva tri sistema, a onda nastavlja:

— Panislamizam je neostvariv i ne može imati budućnosti; ali danas se treba koristiti prednostima, koje nam pruža. I Panturcizam ima vrlo sjajnu budućnosti; ali on sada ne postoji i naravno ne može se ni korist očekivati od onog, čega još nema. Ali politika Otomanizma ma da nam ne obećaje solidne budućnosti, pune nade, ipak je najlaglja i najnužnija politika u današnjem vremenu; u kratko: ona je uvjet političke egzistencije turskog carstva,

(Nastaviće se)

Abdui-Hak Hamid:

Tarik (Osvojenje Španjolske).

Drama u šest činova i četiri dodatka

s turskog prevodi: Salih Bakamović

(Nastavak.)

II PRIZOR

Prijašnji i Julijanós

Julianos: (Poslije pozdrava) Dolazim, da potvrdim vjernost zapovjedniče.

Musa: (Pokazavši mu mjesto) Zahvaljujem grofe, to je vrlo radosna vijest.

Julianos: Predajem vam Septu bez kapi krvi; to je eto znak moje vjernosti.

Musa: Dobro, da se bez krvi predajete; inače da se s mačem Septa osvaja, ovdje vam se ne bi znak prijateljstva ukazao. Time vi ljudstvu činite samo uslugu i tom ne treba dokaza. Naravno, da vaše gradove i ravnice ne želite vidjeti u slici crvenog mora.

Julianos: Na našem prošlom sastanku ste govorili, da ste zaduženi čuvati ljudska prava. Pa zar od vas ne smijem tražiti nagradu za ove usluge, što ih u ime ljudstva činim.

Masa: Vi ćete nagradu za te usluge uživati od svoje savjesti, dokle ste god na životu. Čovjeka ni sveci ni carevi ne mogu nagraditi onako, kao njegova savjest. Vaša je pak usluga tako velika, da bi mi nasiljem i nepravdom smatrali, kad bi vas za nju nagradili.

Julianos: Osim toga učinio sam vam još jednu osobitu uslugu: opisao sam vam naime potanko i opširno neurednosti gotske države. Ako vam budem slagao, kaznite me, a ako ne budem, nagradite me.

Musa: Ja sam onamo svakako poslao Berberiju Tarifa. S pet sto konjenika se je ukrcao na lagju i otišao. Nije bilo potrebno, da nas vi izvjestite o stanju, jer mi smo i suviše upućeni u sve, mi smo znali i koliko je vojske tamo.

Julianos: Svakako je i Tarifova obavijest kao i moji izvještaji. Dakle nijesam slagao.

Musa: Da se Tarifova obavijest i protivi vašim izvještajima, mi bi opet prešli u Španiju. U zaljevima Ceute i Tangera brodovi nam se grade, to ste svakako vidjeli. Mi ćemo ukrcati na te morske tvrgjave upravo četrdeset hiljada pustinjnskih lavova. Kralj Roderik ako hoće, neka svoju vojsku na aždahe posadi i spremi. Da vam iskreno rečem: prije svega kod nas je jedan izdajica dostojan kazne kao kakav krvni ubojica.

Dakle smatrajte za nagradu, što vas ne kaznimo. Mi ne znamo, šta vam je namjera: ili svom kralju izdajstvo, ili nama vjernost, ili ljudstvu usluge. To je nepoznato.

Julianos: Uzmimo to sve troje. Dakle s jednim ciljem tri posla vršim. Onda tražim nagradu za svoj posao, koji se na vas odnosi.

Musa: Po srijedi je izdajstvo. Da je i u našu korist, nije vrijedno.

Julianos: Pitajte me jednom, šta želim. Da li ima kakav niječan upit?

Musa: Prije svega svršimo nagodbu o predaji, pa ćemo se poslije razgovarati. (*Ustaje na noge.*)

Julianos: Roderika ću vidjeti poražena, a to je meni dosta. Ja bih bio zadovoljan, kad bih s vješala mogao njegov poraz vidjeti.

Musa: Evo, Tarif dolazi...

III. PRIZOR.

(Pregjašni, Tarif, Salha binti Ejub i nekoliko sluga.)

Musa: Govori najprije, jesu li istiniti grofovi izvještaji o Španjolskoj, za koje sam ti pisao?

Tarif: Sve je istina zapovjedniče. Gotska država nije u stanju, da nam se održi.

Julianos: Ako ništa, a ono bar priznajte, slavni vojskovođo, da ja nijesam lažac!

Musa: Do dva sata da se nagjemo u gradu, gospodine grofe!.. (*Julianos zahvali i izigje.*)

Vidite moja djeco, i vi ste svaki zapovjednik i vojvoda. Dobro i plemenito postupajte prama svojim potčinjenim.

Vladar, koji svoju okolicu preziranjem i mržnjom časti, u većoj je opasnosti, nego onaj, koji je od neprijatelja opkoljen. Njegovi su dvorjanici, komornici, pa čak i ministri proti njega, a i jedan proti drugog; ali su svi prijatelji njegovih neprijatelja. Tome je evo dokaz Julianosova izdaja svog kralja i vjerna odanost prama nama. Pričaj Tarife, šta si prijeko radio, šta li si sve zapazio.

Tarif: Čim sam odavde krenuo, odmah sam se iskrcao na španskoj obali. Dva tri puta smo se okušali s neprijateljem. Bilo ih je sedam do osam stotina. Otpor im bio svagje bez uspjeha. Sviju smo ih zarobili Doveo sam i mnogo zaplijenjenog hajvana. Kralj im je veoma slab, vrlo uznemiren. Nijesu se u stanju od nas braniti. Vojske imaju koliko nas dva tri puta: blizu sto i dvadeset hiljada.

Salha: Pa kako onda nijesu u stanju nama otpor dati. Jedna se osoba mora braniti proti navali trojice, ali jedna osoba nikad na tri udariti.

Musa: Salha! Da ih je trista puta više, nego nas, opet ćemo proti njih ići. Njiha je vrlo mnogo, ali su u megjusobnoj neslozi, mi smo pak složni svi, i ako nas je malo. Oni vjeruju više bogova, a mi imamo samo jednog, istinitog Boga. Zašto jedan čovjek ne bi smio udariti na tri osobe, koje su u megjubonoj svagji?

Salha: I ako je megju njima razdor i svagja, ipak, kad bi se mi u njihove razmirice umiješali, oni bi se složili proti nas, jer su im isti Bogovi i bogomolje, isti ciljevi i neprijatelji.

Kad bi netko sa strane navalio na dva brata, koji se megjusobno tuku, ili kad bi jednom od njih u pomoć poletio, da ga obrani, ja držim, da bi odmah oba brata napustila megjusobnu borbu i složno na tog čovjeka navalili.

Musa: Sve da im je obrana osigurana, pobjeda im nije izvjesna. Fakat je, da se države sa uvjerenjem u pobjedu, upuštaju rat.

Tarif: Vojnici su im u gvozdene i kožne oklope obučeni.

Musa: (*Upadnuvši mu u riječ.*) I naša su srca oklopljena.

Tarif: Svaki njihov vojnik je kao strašni kip; svaka im kuća utvrgjena kao kakova tvrgjava; svaka im tvrgjava ugledna i sjajna kao da je s neba pala. Gradovi su im od gvožđa i kamena gragjeni, a vodenim jarkovima i prokopima opasani i zaštićeni.

Ali megju njima je razdor. Kralj je uznemiren.

Salha: Pa zar se zbog toga ne će moći nama oprijeti? Valjda ćemo mi u njihove gradove iz visine kao nebeske munje silaziti?

Musa: Ne Salha. Vi ćete ženski borci silaziti u skupu kao anđeli, a mi ćemo pak ne kao munje, nego kao kur'anski ajeti spustiti se, da tamo uvedemo sreću i blagoslov Božiji i da trajan mir i red uspostavimo.

Salha: (*Zehri*) Kako ti možeš šutjeti toliko?

Zehra: (*Salhi*) A kako ti opet toliko možeš govoriti?

Salha: (*Za se*) Zehra ne zna uzroka... Tarik odlazi ...

Zehra: (*Za se*) Tarik odlazi... Salha ne zna uzroka... (*Tarik se pojavi iz daleka.*)

Salha: (*Uzdahne*) Ah!.. Eve dolazi!..

Zehra: (*Uzdahne*) Evo dolazi... Ah!..

IV. PRIZOR.

(Prijašnji i Tarik bin Zijad.)

Tarik: Vi ste me zvali, zapovjedniče... (*U sebi s uzdahom.*) I Zehra ovdje!...

Musa: Da. Kao vazda, tako te i sada trebam. Zapovijed, koju sam izdao za polazak na Španiju treba da se izvrši i bez Halifine dozvole. Za ovu zgodnu priliku moram tu dužnost žrtvovati. Propustiti zgodnu priliku, koja se ukaže za vrijeme službe, veća je pogreška, nego li ne tražiti dozvolu od vrhovnog zapovjednika.

Naše lagje, konji, deve, konjanička i pješačka vojska, ratna sprema — sve je to gotovo i za polazak spremno.

I od Berberija imamo dosta vojnika. Neka proljeće devedeset i druge godine po hidžretu znamenito postane s našim osvajanjem. Sutra se polazi na Španjolsku, pa tebe imenujem glavnim vojskovogjom.

Zehra: (*Za se*) Eto ti na preokreta, što ga od prije naslućujem!.

Salha: (*Za se*) Eto ti preobreta, kojeg odavno izgledam!..

Tarik: Ja ću dakle kao vojskovogja upravljati vojskom; ali ako vojska bude pobijegjena, ko će onda sa mnom upravljati? I ja trebam jednog zapovjednika, a to ste vi. Naš vas je halifa imenovao prvim neodgovornim vojskovogjom cijele vojske, za to bih ja mogao posao svršiti samo pod vašom komandom. Ako se od vas odvojim, pokoravaću se najčudnovatijim fantazijama, koje su daleko od zdravog razuma; osvajaću u mašti najljepše i najuzvišenije stvari. Isto kao kakova arapska bedevija bez uzde: mjesto da stoji, ona neprestano trči.

Musa: Prvo: ljudska prirodna sposobnost ne mjeri se po zvaničnom naslovu. Mnogo je zapovjenika nespособnih, a mnogo mlagjih pametnih. Drugo: razumni i razboriti ljudi nikada ne trebaju vogje. Jedan junak s onom bedevijom može i bez uzde vladati. Pojmim, šta želiš reći. Ja ću tebi iz nevidljivog svijeta zapovijedati kao vladar sudbine. Gdje ti bude tijesno, doletjeću kao Hizir, a ako

li se podaš strasti i ništavosti, doći ću preda te kao anđeo smrti.

Što god budeš u ime svete pravde poduzimao u navalama ili u izmicanjima, u tom će te Božija providnost pomagati; a što god u sramno ime pohote i sebičnosti učiniš u svojoj slabosti i naglosti, za to će te Božija kazna stići.

Sjutra ćeš preći sentanski klanac.

Salha: (*Za se*) Čim je jednom stavio svoj predlog, očito je, da će i svoju nakanu izvršiti.

Zehra: (*Za se*) Čim je jednom nešto nakanio, znak je, da će i svoj predlog dati izvršiti.
(Nastaviće se.)

M. Ć. Ćatić:

Tvoje oči.

Moj je život soba tamna i duboka,
Gdje bijeli rietko zaviruju dani —
Tu u vazi srca na niemoj tenhani
Cvatu mrki cvijeci bez snage i soka.

Tek katkada, Nigjar, taj tvoj pogled pjani
— Ko sunčana traka sa neba visoka —
Svesilno mi prodre kroz pendžer od oka
U sobu života i cvijetke mi hrani.

Pa sva mi se soba tad napuni sjaja,
A cvijeci poprime sve zamamne boje,
Što kroz suze Amor u dugu ih spaja

I miris se njihov porazilje svuda —
Svemoćne su, Nigjar, plave oči tvoje,
Dok stvaraju tako nadnaravna čuda!

Ahmed Naim:

Temelji islamskog morala.

S turskog prevodi: Musa Ćazim Ćatić.

(Nastavak.)

Islamska ulema pak, ne negirajući ni determinističke odregjene motive niti fatalistički prvotni uzrok i stvaralačku moć, ustvrdili su slobodnu volju kod čovjeka i što je najzačudnije, tu tvrdnju argumentirali dokazima, kojima je današnje racionaliste dokazuju.

Istina poslije prelaza nekih filozofskih sistema megju muslimane neki su islamski teozofi — poput fatalista — držali, da ne postoji ljudska slobodna volja; ali ova teozofska struja nije našla u Islamu pristalica, nego je potisnuta od islamske uleme, koji su slobodnu volju i odgovornost ljudsku dokazivali.

Muslimani kao što su vjerovali u opstojnost slobodne ljudske volje, (*Liberte personelle*) o kojoj ovisi

moralni zakon i odgovornost, tako su vjerovali i vjeruju u jednu „apsolutnu univerzalnu volju“, t. j. u volju neizmjernog, svemoćnog Boga, tvorca vasionog svijeta (Voloute divine); muslimani znaju, da njihova odgovornost t. j. kazna i nagrada ovisi o njihovoj slobodnoj volji.

Mi pitamo, da li se može jednoj filozofskoj struji u grijeh upisivati vjerovanja u predestinaciju (kader), ako ta filozofija — bez upadanja u protuslovlje — tvrdi opstojnost jednog, Stvoritelja, koji ima neizmjereno znanje, moć i htijenje i vjerovanje u opstojnost ljudske slobodne volje, ili— po današnjoj terminologiji — moralne slobode (Ihtijari ahlaki) (Liberte morale?)

U grijeh upisivati Islamu vjerovanje u kader znači isto, što pripisivati Božijim atributima ograničenost ili neopstojnost.

Mislimo, da ne će biti bez koristi, ako ovdje navedemo nekoliko riječi Charlesa Jourdaina, bivšeg člana francuskog instituta, jer su one kao ogledalo mišljenja kakova pravog islamskog alima.

Jourdain veli: *)

— „Da je čovjek slobodan, da ima slobodnu volju to je pozitivno utvrđeno, jer to nam i savjest dokazuje. Takogjer je pozitivno utvrđeno, da Bog imade svoja neizmjerena savršena svojstva, jer to nam i razum shvaća. Ovo dvostruko pozitivno znanje čvrsto je usagjeno u ljudska srca još u prvoj periodu razvijanja umnih sposobnosti, dapače i prije nego što počne um djelovati i predodžbe dobivati.

Za to filozofija nije potrebna, da nam to dokazuje kojekakvim kombinacijama i mislima, niti je sposobna da svojim sofisterijama oslabi ta naša pozitivna uvjerenja. Filozofija bi sve svoje nastojanje trebala svesti samo na to, da strogo uvažuje ove dvije istine, koje je apsolutno nemoguće pobiti u njihovoj bitnosti.

Onaj dan, kad bude filozofija otkrila tajanstvenu tačku, na kojoj bi se spojile ove dvije istine, biće jedan od najznačajnijih i najepohalnijih dana u povijesti čovječanstva. Nu tim, što ne zna, kako bi se spojile ove dvije istine, ne može ih filozofija zanijekati, niti se može otresti dužnosti, koje joj je zdravi razum postavio.“

Muslimani vjeruju da je Božija volja samostalna u proizvodnji svijetu svjetskih događaja, pa među njima i ljudskih činova, koji su proizvod Božije moći. Muslimani vjeruju, da je Bog stvoritelj kako univerzalnih zakona, koji svemir uređuju i upravljaju, tako i svijetu pojedinih pojava i događaja, koji se po tim univerzalnim zakonima zbivaju. Jest, muslimani pozitivno vjeruju, da Bog ima beskrajnu moć i neizmjernu volju, da radi sve ono, što hoće po svojoj apsolutoj volji. (Fe'al lima jurid.)

Ako ima ljudi, koji se protive ovom vjerovanju, i kojima se ono ne svigja, to su samo filozofi, koji niječu egzistenciju Stvoritelja svijeta. Ovo pak naše vjerovanje je apsolutno neodjeljivo od vjerovanja u kader.

*) Charles Jourdain — Dictionnaire des sciences philosophiques, art. „Fatalisme“.

Ta posve je nešto drugo vjerovati Boga ovako, kao što ga mi vjerujemo, a drugo je: vjerovati ga kao pravog tvorca svijetu događaja i činova ljudskih u svijetu, a onda svoju osobnu odgovornost nijekati, podati se lijenosti, ne raditi na pribavljanju životnih sredstava i nepotrebnim smatrati otpor proti opasnostima, koje čovjeku prijete.

Između ova dva vjerovanja leži nepremostiv jaz,

U jednom od vrlo poznatih filozofskih leksikona **), u odsjeku, gdje se raspravlja o muslimanskom vjerovanju u sudbinu, nalaze se ovi retci:

— „Muslimanske države se bez otpora i obrane izlažu nasrtajima kuge, jer su uvjereni, da su dani našeg života odbrojani i da nema nikakvih sredstava, pomoću kojih bi se izmijenila odredjena sudbina“.

Od ovih riječi ne može biti veće laži i podvale. U Kur'anu stoji:

— „Ja ejjuhellezine amenu huzu hazrek'jum“. (O, pravovjerni! Oprezni budite t. j. pripravite si sva sredstva, koja su potrebna, da vas zaštitite“. Surei Nisa 73.

U drugom opet ajetu Bog ovo veli:

— „Ve la tulku bi ejdik'jum ilettehluk'je“. (Ne bacajte se vlastitim rukama u ponor opasnosti.) Surei Bekare 191.

Osobito navedenu podvalu filozofskog leksikoni iz temelja ruše ovi pejgamberovi hadisi o kugi i lepri (Džuzamu.):

— „Fir minel-medžzumi firarek'je minel-esedi“. (Bježi od čovjeka zaražena leprom, kao što bježiš od lava.)

— „Itteku saliibel-džuzami, kjema juttekal-esedu, habeta vadijen, fehbetu gajrehu“. (Bojte se na džuzamu oboljela čovjeka, kao što se lava bojite. Kad se on u jednu dolinu spusti, vi u drugu sagijte.)

— „K'jellimil-medžzume ve bejne'je ve bejnehu kadru rumhin“. (S čovjekom koji na džuzamu boluje, razgovaraj tek onda, kad si od njega udaljen za duljinu koplja.)

Jednom neka arapska plemena pošalju jednu deputaciju, koja se je u ime njih trebala pejgamberu pokloniti i izjaviti pokornost i prelaz na Islam. Megjutim deputantima bijaše i jedan na džuzamu oboljeli čovjek, pa kad su svi rukovali se s pejgamberom i izrazili mu svoju odanost, i red došao na tog bolesnog čovjeka, pejgamber mu ne pruži ruku, nego reče:

— „Irdži, fe kad baja'nak'je“. (Vrati se, jer smo sklopili mir, ugovor.)

Jednom opet prilikom, dok je na jednoj prostirki na tlima sjedio pejgamber sa Enesom Ibn Malik'jom, htjede im prići neki na džuzamu oboljeli čovjek. Pejgamber odmah Enesu reče:

— „Ja Enes! Itnil-bisate, la jetau alejhi bi kademihi“. (O Enese! Digni prostirku, da ne bi na nju nogom stao.)

Naš Devletlija je pak za kugu ovo rekao:

— „Iza semi'tum bittauni bi erdin, fe la tedhulu alejhi, ve iza veka'a ve entum bi erdin, fe la tahrudžu

***) Dictionnaire des sciences philosophiques, art „Morale“

minha firaren minhu". (Kad čujete, da u jednoj zemlji kuga hara, ne idite tamo; kad se pak zatečete ondje, gdje je kuga, ne izlazite odatle, bježeći od kuge)

Kako se po ovom hadisu vidi, naš je pejgamber pretekao trinaest stoljeća današnje znanosti u postavljanju osnova karanteni.

VII.

Pogledajmo sada, šta se pripovijeda u jednom od hadiskih k'jitaba:

— Drugi halifa pejgamberov Omer bin El-Hattab bijaše s nekoliko vojske pohitao put Šama (Damaska), da priteče u pomoć islamskoj vojsci, koja je tamo vojevala. U to baš vrijeme u šamskoj se vojsci bijaše kuga pojavila.

Kad je halifa prispio na mjesto zvano „Surg", dogje mu u susret vojvoda Ebu Ubejde bin El-Džerrah sa svojom pratnjom i javi mu, da u vojsci kuga hara. Tada halifa pozove k sebi muhadžirine (one ashabe, koji su se iz Meke u Medinu preselili poslije pejgamberova hidžreta, da sačuvaju vjeru i život od idolopoklonika), koji su se u njegovoj pratnji nalazili, da se s njima posavjetuje, da li će se povratiti, ili će put nastaviti dalje unatoč haranju kuge.

Jedan dio muhadžira reče, da ne bi bilo umjesno vratiti se, kad se je već jednom krenulo s veoma važnom svrhom; drugi pak dio halifi govoraše:

— „Uza te se nalazi ostatak pejgamberovih drugova, pa ne bi od tebe bilo lijepo, da ih vodiš onamo, gdje strašno kužna bolest hara, jer bi ih izvrgao očitij propasti".

Uvidivši halifa nesaglasnost muhadžirina, reče im, da ga ostave i da mu pozovu Ensarije (ashabe rođjene Medinelije.)

Nu i ovi pejgamberovi drugovi ne bijahu složni u mnijenjima, za to halifa — u zdvojnosti — i njima otpusti i naredi, da mu se pozovu kurejšitski starci, koji su prije pejgamberova hidžreta u Medinu iselili.

Megju ovim sijedim muhadžirima ne bijaše nesuglasja: oni svi predložiše, da se halifa sa svojom sviom i pomoćnom vojskom povrati, jer da nikako nije pametno ljude izlagati pogibelji od kuge.

Poslije ovog vijećanja halifa razglasi vojski, da će se sutra na put krenuti.

Kad se je u jutro vojska spremala na povratak, vojskovogja Ebu Ubejde prigje hazreti Omeru i upita ga

— „E firaren min kadrillahi?" (Zar bježati od Božije sudbine?)

Na to mu halifa odgovori:

— „Nijesam trebao ove riječi čuti od tebe, o oče Ubejdetov. Da, bježeći od Božije sudbine, zaklinjamo se za Božiju sudbinu. Zamisli sebi, da imaš čopor deva i da se taj čopor spusti u jednu dolinu sa dva brijega, od kojih je jedan obilat s pašom, a drugi pust i go. Ako ti budeš te deve pasao na brijegu, koji je obilat pašom, nijesi li ih pasao po Božijem odregjenju; isto tako ako

ih budeš pasao na golom pustom brijegu, nijesi li ih pasao po Božijoj sudbini?"

Tek što je halifa ove riječi izgovorio, pristupi mu Abdurrahman bin Auf, koji ne bijaše prisutan za vrijeme razgovora i reče, da se on dobro sjeća, kad je Božiji poslanik jednom prilikom rekao.

— Iza semi'tum bittauni... (Kad čujete, da u jednoj zemlji kuga hara i t. d.) gore citirani hadis.

I kad ne bi ovaj hadis tada u istinu bio priopćen, opet bi se ovaki zaključak — kako ga je Omer u vijećanju stvorio — morao izvesti iz samog duha islamske vjere, iz sviju ajeta i hadisa, koji se odnose na odgovornost čovjeka za svoje čine i na vjerovanje u usud.

To dokazuje i činjenica, da je — prije nego što je Abdurrahman bin Auf gornji hadis priopćio — najveći islamski vladar, Hazreti Omer po zaključku muhadžirinskih staraca dao zapovijed za povratak vojske iz šamske zemlje, gdje je kuga harala.

Hadis je samo potkrijepio taj zaključak, što su ga stvorili prvi muslimani, što su najbolje poznavali duh islamske vjere.

Nu zašto dokazivati? Sama važnost, što ju je Islam davao liječničkoj znanosti, potpunoma pobija onu podvalu filozofskog leksikona, koji se smatra jednim od najvećih djela ovog stoljeća.

(Nastaviće se),

A. Hifzi Bjelevac:

Za ljetne dosade.

(Hadžer-Merešov dnevnik.)

2. Ramazanski dojmovi.

Ja ne ću pisati o ramazanu ni postu. Pisao je »Biser«, a čini mi se: izaći će skoro i knjiga o »Ramazanskom postu«. To je stvar svakog pojedinca. Ne ću ni o kandiljima, kako tiho žmirkaju, u noćnoj tišini... Ni o iftarima, jer mene nije niko pozvao, pa ne znam, da li bi se trebao zahvaliti ispred koga drugoga. Čini mi se da je Čazim o tom nešto pisao. Možda je on na iftaru bio i čekao za sofrom, kad će top s tabije. A onda, da se izrazim njegovim riječima.

»...Ezani ga mujezinski prate.

I zvek posugja s iftatarskih sofara,
Krila mu*¹) zvijezde svojim trakom zlate

I plam kandilja s vitih munara —
i tople molitve pobožno ga prate«.

Ašikovao takogjer nijesam, pa eto ne znam ni šta bi o tom zabilježio.

Ja se povukao u Bristol. Tu u kavani sjedio sam po čitavu noć i slušao ciličuće gusle nekakovih svirača. Ne znam ni šta su, a još manje šta su pjevali. Svijet im

*¹) Večernjeg angjela, koji je „iz topa izletio".

pleskao rukama, pa bi gdjekad i ja onako više s drugima. Učitelji su držali analfabetske tečajeve — oprostite, u igračnici sa našim akademičarima, koji su svršili i došli da rade — za narod. Jednu večer šetajući s jednim učiteljem Srbinom, pozvah ga u kavanu a on mi se ispriča: »Oprosti, imam posla oko sregjivanja računa »Prosvjete«.

— »Pa sutra ne zaboravi se navratiti«...

— Takogjer ne mogu, jer moram držati predavanje u zadrugi... odgovori mi on.

Ja se oprostio i uljegao u kavanu. Pogledao redom po svima gostima, nije li Salih prvi ili drugi došao. Ili možda hadžija, da malo pretresemo: šta ima u Bukureštu.

Sjedam. Preda mnom gospodjica, malo tepa:

...erlauben Sie!..

Nema druge! Daj deset helera.. Odlazi...

— > Gospodin će himber?« pita kelner.

... s kašikom... neko dobaci iza legja.

— Što si večeras tako uranio? — pita neko iz ćoše.

— »Nisam bio u klubu, nego ravno od kuće ovamo...

Ovako je s malim razlikama svaku večer. U klubu je isto. Dogješ, čitaš novine i raspravljaš o reisu. Jedan hoće ovog, drugi onog... To je nužno, jer kad se reis imenuje, onda će tek i muslimanski prosvjetno vjerski rad započeti. Jedan čovjek ne može sve preporoditi, neki misle.

.. Ali on je obećao povišenje muallimskih plaća. ...Ali ako vakufski sabor nema sredstava, da to provede, ostaće obećanje i ništa više...

— »Ti si i proti toga... neko mi predbaci.

— »Nijesam«. Ja bih muallimu u Podveležu dao dvijesto kruna plaće na mjesec! I podvelešci plaćaju namet, a nemaju ni hodže ni džamije, ni mekteba...

— »Mogli bi im dati jednu džamiju iz Mostara...« neko će u šali.

— »Trebaju i nama«... brani neko od starijih.

— »Ova mladež ne klanja, pa misle, da džamije ne trebaju...

— »Trebaju — veli opet neko — ali treba ići u njih, a ne, prazne, da plaću za džematom...

Iz kluba u kavanu...

Tako su prolazili dani ramazana. U posljednim danima nekako se razgovor promijenio. Jedna mala brošurica o »Uzrocima propadanju muslimanskih naroda« nenadano bačena među nas, povela diskuziju o ženskom pitanju. Postavila se tri tabora. Ja sam spadao u prvi tabor ali ne uz pisca brošure, nego malo dalje od njega.

Drugi tabor bijaše, da se »nešto« učini, eto n. pr. neka djeca idu u mekteb i nauče vesti i učiti, klanjati...

Treći su bili protiv svega!

A Hotić tražio, da žene mogu podmirivati same svoje potrebe u čaršiji... I bili su svi protiv toga!... A žena u Sarajevu već godinu dana izabire sama u Brusa-

Bezistanu štofove i ostalo. Idu i Čuče, idu u Sarke it.d.*²).

Nešto drugo treba našoj ženi, i to ne staroj, koja je nogom nad grobom, nego našoj djeci, treba da se poslužim riječima jedne učiteljice:

»..Valjan odgoj kod kuće — i savremena školska obuka!.. Treba prekinuti sa umišljenim predrasudama o čitanju i pisanju, treba i našoj ženskoj djeci otvoriti širom vratu znanja, jer stupanj kulture jednoga naroda mjeri se po ženama*³)

Karanfilaga:

Kakva pjesma!

29. (svakog mjeseca.)

Pjevao bih. Tople pjesme
Kitio bih vama,
Ali mi se nešto ne da
Danas u pjesmama.

Misli ovo,
Smišljaj ono,
Makni amo,
Makni tamo;
Oznoji se,
Namuči se —
Pa ništa na srijedi!
Oči stisni,
Pero grizni,
U kut bulji,
Lakte žulji,
Nešto piši,
Onda briši —
Jer ništa ne vrijedi!

Da pjevati nije lahko,
To ti svako znade,
Osobito, ko u pjesmi
Umjeća imade.

Vedrim umom
I razumom
Tu trebaju
Da s' biraju
Slobodne riječi,

*²) Mi se s ovim izvodima našeg prijatelja i suradnika Bjelevca ne slažemo i ako ih u cjelosti ovdje iznosimo. Ta Hotić nije u svojoj brošuri tražio samo to, da naše ženskinje može osobno podmirivati svoje potrebe u čaršiji, kao što to u Sarajevu čine, izabirući same štofove po bezistanima, nego je zahtijevao, da one mogu zajedno s muškarcima obavljati i neke vanfami-lijske poslove, što šeriat, nikako ne dozvoljava s izvjesnih moralnih razloga. Šta je i kakova je dužnost musul. žene. najljepše je dokazano u Muhamed Feridovoj raspravi „Musl. žena“, koju mi u Biseru iznosimo. Ur.

*¹) „Biser“ str. 274 od lanjske godine.

U odjeći
 Ruha narodnoga;
 Tad slagati
 I vezati,
 Srokirati,
 Popravljati
 I preplesti
 I navesti
 Stilom laskog sloga,
 Da čitatelj u bezbrizi,
 Mogne shvatit umah
 Što mu pjesnik predočuje,
 Ne naprežuć uma.

Ali tako
 Sada lahko
 Zapjevati,
 Nanizati
 Želje rajne,
 Misli bajne —
 Ja nijesam u stanju,
 A zbog jada ;
 Srca mlada,
 Koj' ga tišti,
 S kojeg pišti,
 Koji hara
 I umara
 I noću i danju.
 Jer džep mi se opraznio,
 Kokuz — nemam para...
 A već znate, da se tada
 Loša pjesma stvara. — —

Mnhamed Ferid Vedždi:

Muslimanska žena.

S arapskog prevodi: Edib Tešnjak.

(Nastavak.)

Ovo su riječi jednog učenog nacionalnog ekonomista, koji je dobro proučio stanje svoje domovine i svestrano shvatio položaj njene snage i slabosti, pa ne bi trebalo da te riječi omalovažimo i na stranu bacimo.

Prudhone megju tim ne umanjuje prava žene; on na jednom mjestu ovako piše:

— „Priroda je ženu nadarila isključivo duševnim darovima i u tom se pogledu njena vrijednost ne može procijeniti. Žena svakako nadilazi muškarca s ovog gledišta; ali ipak uz uvjet, da joj on impulsa i poticaja daje.

Dakle žena mora biti podvržena zakonu muške vlasti, pa da tek onda za se sačuva onaj svoj neprocjenjivi prirodni dar, koji sam po sebi nije njeno stalno bitno svojstvo, nego samo neko pridošlo stanje, neki oblik ili atribut.

Izjednačenje muškarca i žene po tom bi te ženske darove stavilo u vrlo ružan i hrgjav oblik, ono bi razriješavalo bračne veze oženjenog para, ubijalo njegovu ljubav i bilo uzrokom propasti ljudskoj”.

Jest, žena nije stvorena, da čami u ropstvu, s toga se ona treba boriti, da postigne svoju umjerenu slobodu. Nu kakovim će je oružjem postići? Bogme, oružjem, kojim je nju Bog darovao, a koje ne spada u vrst našeg oružja, što ga u ratu upotrebljujemo. Mi nemamo moći, da se sličnim oružjem suprotstavimo tom ženskom oružju; ali na veliku žalost, žene su to oružje zanemarile; suviše ono im nikad ni na pameti nije.

To oružje ne sastoji se ni u čemu drugom, osim u tom, da žena poznaje važnost svoje dužnosti i uzvišenost onog neprocjenjivog dara, kojim ju je Bog darovao, a kojim ona mora razumno ravnati i korisno ga upotrebljavati.

Ovo oružje ženu čini objektom čašćenja, poštovanja i hvale, jer ona tada — poput vladarice — vlada ljudskim osjećajima i prirodnim težnjama. Želi li samo, žena tada može državnim brodom ravnati; može monarhički sistem podržavati; ako hoće u republikanski ga režim ili u socijalističku društvenu organizaciju pretvoriti.

Nu to žena može praktično izvesti samo onda, ako svoju djecu po svojoj volji može odgajati i poticati je, da teži onoj svrsi, koju ona želi.

Kad bi to žena izvela, tada bi države postale moćne i napredne, a vladari bi na svojim visokim prijestoljima počeli osjećati strah pred veličinom žene i smatrati svoje prijestolje uzdrmanim, ako bi majke bile nezadovoljne njihovim vladanjem.

Suviše, žena bi tada željeznim sindžikom okovala muškarca, pa ga na koju hoće stranu vodila, da mu se osveti, što je svojim rukama povrijedio njeno pravo, inspirirajući joj lažima okićene ideje o njenoj emancipaciji i što ju je prisilio na taj način, da kao muškarac obavlja napore tjelesne poslove, ne bi li samo privredila potrebiti zalogaj i izbjegla zubima strašne smrti.

Samo je veliki Stvoritelj — slava mu i hvala — ovo udesio onako, kako se njegovoj mudrosti priliči, te je ženu obdario velikom tankoćutnošću i neizmjernom milošću i ljubavlju, kako će dostojna biti onog visokog položaja, s kojega će moći rukovoditi ljudske težnje i vršiti suvereni upliv na svoje društvo. Za to žena i ne može ništa drugo zapovijedati, osim hajra i dobra, niti može išta drugo slijediti osim čuvstva ljubavi i samilosti.

Ovo je evo ženino oružje i da je žena svjesna bila, da je stvar kako treba poznavala, ona bi za to oružje objeručke prihvatila i ne samo, da ne bi slušala riječi onih, koji bi joj ga htjeli iz ruke oteti, nego bi ih još opravdano u javnosti optužila, da zavide njenoj budućnosti, da bi joj željeli današnje ropstvo podvostručiti i život joj otrovom ogorčiti.

Pa kad žena zna, kakova joj je budućnost, da li bi bila zadovoljna, da se otkrije, da se pokrivanje ukine? Nipošto; jer ona će poslije iz naše sociološke analize

shvatiti, da bi ukinuće pokrivanja podvostručilo njeno ropstvo, koje bi prouzrokovalo neaktivnost njenu, pa suviše zapriječilo je, da dopre do svoje krajnje svrhe, koja se postizava samo radom i napredovanjem.

A da li žena teži, da se s muškarcem natječe u vanjskim, neobiteljskim poslovima? Otkuda!... Ta to bi — kako ćemo niže dokazati na osnovu svakodnevnog iskustva — nju skinulo s prijestolja njena carstva, koje se porodicom zove i ona ne bi mogla nikad dospjeti središtu onakove budućnosti, u kojoj bi bila njena sloboda, sreća i blagostanje.

Pa šta bi trebala žena činiti?

Treba naučiti, kako će biti dobra majka i kako će poznavati zakone svojih dužnosti; ona se mora izobraziti toliko, u koliko će biti savršeno upućena u najtanje tancine i probleme odgojne nauke, jer odgoj samo čini, da strašivac postaje odvažan, škrtac darežljiv, rojalista republikanac i socijalista privrženik monarhičkog sistema.

Neka žena prestane izlaziti na polje, neka se ne diči time, što je naučila strane jezike i neka ne troši vremena u kojekakove prividno zamamne besposlice, jer oda li se svemu tome, udaljiće se od svog savršenstva u kojem je njena čast i veličina i poste, eno će dospjeti onamo, gdje je ropstvo i podložnost čeka.

Nju ne smije zavarati to, što su žene drugih naroda slobodne od pokrivanja i što sa svojim muževima promeiniraju bulevardima i parkovima. Nek muslimanka ne misli, da su te žene bliže svojoj boljoj budućnosti, nego li ona.

Ovako rapojasano slobodno stanje Evropejke je svratilo na stazu, protivnu njihovoj sreći i blagostanju; s toga i njihovi narodi podižu tužbe proti tom njihovu današnjem položaju, kao što ćemo mi to opširno iznijeti u ekscerptu iz djela zapadnih velikih mislioca.

To je eto savršena žena, to je njena prava i istinita sloboda, to je njeno oružje u borbi života, pa neka muslimanke dobro drže pred očima onaj primjer i neka nastoje, kako će mu se polahko približiti, jer tako će postignuti i svoju sreću i podignuti naše blagostanje, koje je uz nju skupčano.

Bog upućuje na pravi put, koga on hoće!

Da li žena može polučiti onakovu slobodu, kakovu joj žele.

Mi smo znanstveno dokazali, da žena nikada nije kadar ni po svojoj tjelesnoj ni umnoj sposobnosti, da se s muškarcem natječe i da mu se pridruži u vanjskim poslovima; nu to nije s toga, što joj je Bog dosudio kakovo poniženje, nego zbog same njene dužnosti, za koju je stvorena, da je vrši, a koja ne zahtjeva od nje više nego što joj dopuštaju njene prirodne sile.

Bog, veliki stvoritelj svijeta nije njeno oružje u ovoj borbi za život učinio ovisnim o njenoj mišićnoj snazi, nego o onom uzvišenom daru, o kojem smo govorili u prošlom odsjeku. Taj dar je izvor njene sreće i ljestve, po kojima se uspinje do časti i slave.

Mi smo u prošlom odsjeku dokazali, da razvoj toga dara, te duševne svojine ženske ovisi o njenoj podložnosti muškarcu

I stoga je ona dužna u svom interesu, da se stavi izravno pod zaštitu muškarca

Ta kad se svojevoljno ne bi stavila u podložnost muškarca, na to bi bila prisiljena, jer ona se nikad ne bi mogla s njim natjecati ni boriti ni u kakovu izvanobiteljskom životnom poslu. Pobjeda u toj velikoj borbi prije svega zahtijeva snagu mišića i otpornost tijela prama svjema teškoćama i naporima.

Najveći dokaz za ovo jest činjenica, da je žena od početka svog stvorenja pa sve do danas stajala pod vlašću muškarca.

Ta koliko god se naprezala fantastična filozofija, da svojim zamamnim stilom uništi veličinu prirodnog zakona, koji zahtijeva, da „jači slabijeg kvači“, ipak joj nikad ne će poći za rukom, da to učini, kao što joj ne bi pošlo za rukom, kad bi zahtjevala, da se slabiji narodi oslobode iz pandža jačeg naroda, ili kad bi tražila od jačeg čovjeka, da se spusti na niveau svog slabijeg brata i s njim se izjednači u svakom pogledu.

Jerbo prirodni zakoni, koje je Božija mudrost stvorila, da gospoduju nad ljudskim djelima ne mogu svog djelovanja i rada ni za čas pokvariti, pokoravajući se fantasmagorijama i iluzijama nekolicine ljudi, koji bi htjeli, da je oblik bitka onakav, kako ga oni u svojoj fantaziji zamišljaju, a ne onakav, kakav mora, da uvijek bude.

Veliki i mudri tvorac, koji je svakoj stvari dao njen oblik i onda je uputio na put mudrosti i umjerenosti, svemir je podvrgao savršenom redu; s toga nama nije dopušteno da istupamo proti tog reda i zakona i da radimo kako bi njegovo djelovanje oborili kojekakovim sofisterijama i smicalicama.

Ko tako radi, taj uzalud trud ulaže, a osim toga je moguće smatrati ga buntovnikom proti svetih božanskih prirodnih zakona i njihova zakonodavca.

Kad bi mi bili od onih ljudi, koje zamamna spoljašnost zavarava i koje povoršnost na sebi zadržaje, bez da prodiru u pravu istinu, mi bi rekli, da se je žena na kulturnom Zapadu izvukla ispod vlasti muškarca; ali samo stanje stvari drukčije govori, nego što mnogi sebi zamišlja.

Jer prirodni zakoni: „Jači slabijeg ništi“ nije manje djelotvoran u tim civilizovanim državama, nego ma u kojem bilo drugom kraju zemlje. Promjenom mjesta samo se mijenjaju vanjski oblici tog zakona, a nipošto bitne i glavne forme.

Mi smo u ovom svom mišljenju stalni i možemo navesti očite dokaze, da ljudska misao u svakoj stvari teži, da pokrije prave istine magjioničkom sljeparijom i koprenom, koja oči zavarava, a to je uzrok, da i božanski zakoni proti tih sljeparija još žešće nasrnu, te ujedinivši se s drugim prirodnim zakonima, da svoju suverenu moć dadnu jače osjetiti usprkos onih ljudi, koji se za

spoljašću povode i koji bi htjeli podvrgnuti svojoj volji te nepromjenjive zakone.

S toga takovi narodi su spoljnošću svojom drukčiji, nego što su i kakovi su u istinu; a vi ćete iste te pojave vidjeti u svakom kraju zemlje, gdje gospoduje uzaludno opsjenjivanje sama sebe.

Pogledaj te narode, koji se proti sviju bolesti bore razrim lijekovima, štono nas u čudo bacaju, i lijekovima, za koje misle, da će im život produžiti i snagu mladosti sačuvati; vidjećeš, da su ti narodi više izvrgnuti bolestima i tjelesnim nevoljama nego ikoji divlji narod, kod kojeg nema nikakvih nacionalnih liječničkih sredstava, da bi se pomoću njih mogao od napasti obraniti.

A zašto? Za to, što su ti divlji narodi mnogo bliži jednostavnom primitivnom životu i prirodnom prvotnom načinu života od onih naroda, koji tvrde, da su postigli savršenstvo kulturno Prvi se pokoravaju prirodnim zakonima, a drugi su istupili preko njihovih granica, poticani znanjem i naukom, što su ju postigli, te su se u životu podali svojim strastima i okružili se mnogim sredstvima, nadajući se, da će pomoću njih staviti se izvan dohvata prirodnih zakona.

Nu oni time nijesu u istinu ništa učinili, osim što su se stavili u još više ropstvo tih zakona i privukli na se vlast još nekih drugih prirodnih činbenika, što ih rezultira njihovo opsjenjivanje samih sebe i povogjenje za spoljašnošću stvari.

Ovo stanje njihovo isto je što i stanje žene. Jer nekoji fantaste iz tih naroda misle, da je njihovo ženskinje postiglo velik dio slobode i da se svojim prirodnim darovima mnogo više koristi, nego li žene zapuštenih nekulturnih naroda.

To svoje mišljenje oni opravdavaju kojekakovim kićenim riječima i opsjenjivanjem; ali u isto vrijeme sama priroda u laž ih ugoni čas riječima ljudi iz njihova ambienata, koje ćemo mi — ako Bog da — kasnije navesti, čas opet samim svojim djelima, čiji se tragovi jasno opažaju.

Ta mi smo u prošlom odsjeku dakazali, da je razlika između bijelog muškarca i žene znatno veća, nego između crnca i njegove žene. To pak nije ništa drugo, nego praktični znak, da je slabi spol na Zapadu u trajnom opadanju i dekadenci, a ta trajna dekadencija glas je prirode, koja jasnim jezikom govori, da je ropstvo zapadne žene — ma kako ono svojom spoljašnošću izgledalo — gore i teže od ropstva crnačkih žena.

Mi smo naveli jasne argumente, osobito pozivajući se na najveće savremene sociologe, da je žena u civilizovanim državama u većoj podložnosti i ropstvu od istočne žene, pa se nadamo, da će to biti najveća zapreka i štiti muslimanskoj ženi, koji joj ne će dati čuti riječ "emancipacija", kako ne bi pala u gore stanje od današnjeg njena položaja.

Nek muslimanska žena drži pred svojim očima samo svoj odgoj i vaspitanje svojih sposobnosti prama prirodnom zakonu, koji joj je odregjen od dobrog i velikog

Allaha; jer ona će tek tada biti dostojna onih pohvala kojim su je obasula neka kur'anska uzvišena ajeta i pejgamberovi hadisi i tada tek ne će biti izvržena onom žestokom sudu znanosti i učenjaka kulturnog svijeta, koji su nemoćni izbaviti se iz one opasne provalije, u koju su pali, kao što ćemo mi to dolje razložiti.

Da je prave i istinite ženske slobode bilo na kojem bilo kraju zemlje, to bi sigurno prije znali veliki učenjaci, nego li kakovi romansieri i ne bi tada ti učenjaci tu riječ nazivali „nemogućom i iluzornom slobodom", koja bi pogoršala stanje žene i uništila je, ako bi se kadgod ostvarila.

Veliki pozitivistički filozof i utemeljitelj moderne sociologije Auguguste Compté veli u svom učenom djelu „Politički red na osnovu čulne filozofije" ovo:

— „Mi se ne ćemo mučiti, upuštajući se u kakovu polemiku o ovoj apsurdnoj fantasmagoriji (t. j. ženskoj emancipaciji), koja je zapreka napretku; samo: — da odredimo važnost pravog reda i poretka — trebamo znati, da ako jednog dana žene postignu onu materialnu jednakost, koju im — bez njihove privole — traže nekoji ljudi, uzimajući ih u zaštitu, da će tada njihove socialne dužnosti biti onoliko narušene, koliko se naruši i iskvari njihovo duševno i moralno stanje. Jer žene bi u tom stanju bile izvrgnute napornom i teškom radu po većini tvornica, da pribave sebi svagdanji zaloga hljeba; one se ne bi mogle ispod tog tereta dizati, a u isto bi se vrijeme pomutili i glavni izvori megjusobne ljubavi između njih i muškaraca".

Na kakovu temelju ovake svoje teorije osnivaju ovi učenjaci? Na zdravoj znanosti i poznatim životnim zakonima, a ne na svom prohtjevu i želji, koja im je u dušu usagjena za rušenjem i mijenjanjem svemirskog reda i poretka.

(Nastaviće se.)

Neziha Jašar:

Moja čežnja.

S turskog: Šair.

Mekana je čežnja moja
Kano lahor u proljeću,
Kad šapuće čuvstva svoja
Mladom cvieću.

Moja čežnja bijela je
Ko sanjarska mjesečina,
Kad u blagoj noći sjaje
Sa visina.

Čežnja moja drhtaj ima
Ko što dršću lake sjene,
Kad nad plavim jezerima
Mrak se prene.

Moja čežnja tajno miri
 Poput stidne ljubičice,
 Što nevino u sviet viri
 Iz živice.

Ah, čežnja je moja tiha,
 Ko ljubavni sanak što je! –
 Čežnja moja: zvuk je stiha
 S harfe moje!...

M. H. Mufti.:

Bogataš i radnik.

Jedan radnik, srcem derviš, koji je popravljao put, opazi kako se putem tiho — mlitavo šeta jedan bogataš, pun ponosa i kao da ne vidi svjetine, što kraj njega tka. Radniku se u toj figuri prikaza samo pomična sjena. On se podboči na svoju kazmu, oči obori preda se, duh mu poleti u visine, a iz usta mu u talasićima, zadahnutim mirisom pitome ruže, poleti tiha molitva:

— Bože, podijeli mi blagosovljenog rada, a učuvaj me od dosadnih hiljada!

Dr. Osman Namik:

Teiste i ateiste.

(Vjernici i bezvjerici)

S turskog prevodi: Abdusselam Hadžiferizović.

(Nastavak.)

Ta ovo je obično trabunjanje.

Što se tiče njegove pretpostavke: „Stajati pod uplivom prirodnog zakona, ne zavisi o njegovu poznavanju“ držimo, da je nije trebao na ovom mjestu upotrebiti.

Ta svako znade, da čovjek ne može izići izvan prirodnih zakona i da sve što čini, čini na zahtjev njihovih principa bez obzira na to, da li ih poznaje ili ne.

Nu pogjimo dalje. Džahid beg nastavlja:

— Ali nemojmo Descartes-ovce na muke stvaljati. Upi-tajmo ih samo, kojim su oni orugjem izmjerili savršenstvo i kako je Descartes mogao otkriti, da je vanjski svijet od nas nesavršeniji. Nu koji su prihvatili Descartesov dokaz, ne će moći razumjeti ove naše riječi, nego će im se možda grohotom smijati.

Ja niti sam Descartesov pristaša niti protivnik; ja ljubim samo istinu i njoj služim.

Descartesov sam dokaz shvatio, a i Džahidbegov protudokaz i nijesam u tom našao ništa smiješna. Samo sam se potonjim doktorovim riječima začudio i nasmijao se, jer su vrlo neumjesne.

Ja ovdje velim, da u vasionom svijetu osim materijalnih stvari, imade i apstraktnih, duhovnih, čije biće nije vanjsko, nego umno.

Istina Džahid beg i slični ljudi dušu bezuvjetno niječu, odnosno je poistovjetuju s funkcijom mozga; s toga je posve razumljivo, ako ovih mojih riječi ne shvaćaju. Ako ih pak Doktor shvaća, onda mora znati, da se duboki smisao Descartesovih riječi, koji se odnosi na bitnost stvari, razumnim ljudima otkriva pomoću supstance, koja se pod imenom „umne moći“ kod ljudi razvila.

Džahid beg s Descartesa prelazi na svetog Anselma, pa veli:

— Sada ću istaknuti dokaz Sent-Anzelmov o Bogu. On ovako rezonuje: « Mi svi imamo ideju o savršenom biću; apsolutna pak savršenost iziskuje opstojnost, savršenog bića dakle po tom savršeno biće ima».

Glavna tačka ovog umovanja je prirodna misao o Bogu; s toga se ovaj dokaz može u ovu formu staviti: »Mi imamo prirogjenu misao o Bogu; naše pak misli nas ne varaju, dakle po tom Bog ima«. Ovdje se mogu prama tom dvije premise izlučiti: a) Čovjek ima misao o Bogu i b) Naše misli nas ne varaju.

Najprije ćemo ovaj dokaz analizirati. Postavka „Mi imamo ideju o savršenom biću“ izražuje ovaj smisao: „Mi zamišljamo opstojnost jednog savršenog bića, koje pri sebi ima sva savršena svojstva i koje je čisto od sviju manjkavih i nedostatnih atributa“.

Premisa pak: „Apsolutna savršenost nužno iziskuje opstojnost savršenog bića“ znači, da svemir odnosno priroda iziskuje egzistenciju savršenog bića. Napokon zaključak: „Dakle apsolutno savršeno biće ima“ znači, da ima nužno biće — Bog.

Džahidbeg je ovaj dokaz po svom shvaćanju preinačio pak mu je dodao i riječ „prirodnu“ i tim je sam pao u stupicu. Jer rekavši, da je misao o Božijoj egzistenciji ljudima prirogjeno svojstvo i drugu postavku stavivši u oblik „Naše pak misli nas ne varaju“, pa na koncu zaključivši, da Bog postoji, pravu je samo istinu iznio na srijedu. Nu znamo, da mu to nije bila svrha, kad je oblik Sent Anzelmove argumenta ovako izmijenio. To je on po svoj prilici nehotimično učinio pod časovitim uplivom okoline, u kojoj se od svog djetinstva nalazi. Da je primjetio, kako je sklepaov ovaj dokaz, sigurno bi ga kasnije izmijenio.

Nu slušajmo, kako on dalje naklapa:

— Glede prve premise, da čovjek ima misao o Bogu, ja velim, da je kod mene nema. I ako se veli, da je ta misao univerzalna t. j., da je svi ljudi imaju, mi smo eto bezvjerici u tom iznimka, pa prema tome ili mi nijesmo ljudi, ili ta misao nije univerzalna t. j. ona nije svojina svega ljudstva, nego jednog njegova dijela. Činjenica, da mi bezvjerici postojimo jasno dokazuje ovu moju tvrdnju; ali vjernici nikada i nikako ne će da shvate ovog mog argumentiranja.

Džahid beg je u početku sam rekao, da je misao o Bogu općenita, a sada najjednom protivno tvrdi i pada u kontradikciju, veleći, da je svi ljudi nemaju. Ja na ove njegove riječi ne ću reagirati, jer one su pusto nesuvislo brbljanje jednog naobraženog sofiste.

Samo ću mu toliko reći, da nikad ne može dokazati neopstojnost Boga time, što kod bezvjeraca nema misli o njegovoj egzistenciji.

Ta mi smo prije rekli, da je opstojnost bezvjeraca kao vjereičkog kontrasta rezultirana nuždom Božije mudrosti. To je tako odvajkada bilo; i to se ne može smatrati kao da bi nedostojno bilo Božije veličine. Što se tiče Džahidbegovih riječi „Ili bezvjernici nijesu ljudi“, teiste o tom ne će dati svog suda, jer bi se možda ogriješili o propise božanskih objava. Ako pak bezvjerci sami sebe smatraju nečim drugim, osim ljudi, mi se u to ne ćemo pačati.

Gospodin doktor dalje veli:

— Ovo slično, kao da bi jedan daltonik*) zdravom čovjeku dokazivao, da nema misli o boji. I u istinu, kad bi jedan daltonik nama rekao: »Vi velite, da je ova boja crvena, ali nije nego crna«, i kad bi nam htio to dokazati, naravno: ne bi nas mogao uvjeriti. I mi kad bi vjernicima dokazivali, da misao o Bogu ima samo jedan dio ljudi, ne bi ih u to mogli uvjeriti. S toga ih nemojmo time mučiti, nego nastavimo dalje.

Kako se vidi Džahidbeg ili sebe prisposoblja daltoniku, ili sam on ima mahanu u vidu, pravije rečeno u mozgu. U oba slučaja ne trebamo se obazirati na ove njegove riječi, jer bi uzalud stvar otegnuli.

Nu slušajmo kako on nastavlja:

— Sada ćemo preći na premisu: »Naše misli nas ne varaju«. Ovo je evo pravo polje za polemiku izmegju vjernika i nas bezvjeraca. Mi velimo, da nas naše osobne misli, dapače razmišljanja mogu prevariti, jer mnogo ima naših ideja, koje nemaju svog objekta. N. pr. takove su misli o pravoj crti, o zvuku i o boji; a u istinu prava crta ne postoji u vanjskom svijetu, jer ima samo jednu dimenziju, duljinu, dočim širine i dubine odnosno visine nema. Ona je dakle apstraktan pojam.

Po svoj prilici Džahidbeg je na koncu osjetio, da će njegovo dokazivanje ispasti proti njega, pa se je latio misli o ravnoj crti, zvuku i boji, tvrdeći pri tom, da nas naše misli mogu prevariti, jer da mnoge od njih nemaju objekta u vanjskom svijetu.

Ako je gospodin doktor pod pravom crtom mislio meridiane i paralele, o kojim kosmografija govori, to je šta drugo. I mi znamo, da se takove prave crte zamišljaju na zemaljskoj kugli, dakle da su tek umišljene stvari i da ne postoje u vanjskom svijetu. Nu Džahidbeg nije trebao govoriti o takovim umišljenim stvarima, kad sam priznaje da ih ne može njegov um pojmiti.

Ako je pak pod pravom crtom mislio poznatu geometrijsku tvorinu: pravac, ja ću mu ovo reći: Svako geometrijsko tijelo je omegjeni prostor, koji se sastoji od megjusobno spojenih ploha; plohe se pak stastoje od više spojenih ravnih crta, koje nijesu ništa drugo, nego skup megjusobno vezanih tačaka. Prema tome prava crta ima vanjsko biće, štono se smatra kao granica plohe, koja imade dvije dimenzije: dužinu i širinu.

*) Daltonizam je mahana u oku, koja je uzrok, da čovjek (Daltonik) ne može razlikovati crvene boje.

Kad bi i ravna crta imala te obje dimenzije, smatrala bi se megjom tijela; nu ipak ne može se njena opstojnost nijekati za to, što ona imade samo duljinu.

Ta mi vidimo kojekakovih stvari kao što su: konac, vlas i slično, koje imaju samo jednu protegu: duljinu. One nijesu dakle ništa drugo, nego prava crta, pa ipak ih ne možemo zanijekati.

Nu čujmo, kako Džahidbeg govori o boji i zvuku:

— Veli se, da zvuk i boja postoje, ali u istinu njih nema; oni su samo nužna posljedica nekih preduvjeta. N. pr. da zvuk nastane, mora u prvom redu biti jedno živo tijelo, koje čuje, onda jedno drugo tijelo, koje može zvuk dati i napokon mora biti nešto, što će megju ta dva tijela posredovati t. j. zvuk prenositi.

Dok se sve tri ova uvjeta zajedno ne nagju, dotle ne može zvuk nastati. Slično je i s bojom.

Dakle ako uzvjerujemo, da su ravna crta, zvuk i boja samostalna apsolutna bića, sami ćemo sebe prevariti. Po tom naše nas mišljenje vara, ako nije osnovano na znanstvenoj podlozi. Da ovo pitanje još bolje osvjetlim, ja ću nekoliko riječi progovoriti o Laudentequ-ovu apsolutnom pravcu.

Kad Džahidbeg ovdje o boji nije opširnije progovorio, ja ću — da ne kvarim reda — progovoriti o njoj dvije — tri riječi. Sedam je osnovnih boja u prirodi, koje vidimo u dugi za malko oblačna i kišna zraka. Te boje nastaju prelamanjem sunčanih zraka, kad se para, koja se diže iz mora i rijeka, u zraku zgusne i u obliku kiše pada na zemlju; to pak zbivanje jasno dokazuje, da boje u prirodi postoje.

Svakom je poznato, da se isti proces zbiva, kad prama suncu voda iz česme ili iz vodoskoka štrca.

U ostalom ne vidimo li, da sve stvari imaju boju. N. pr. lišće i trava imaju zelenu; partokal zlatnu, kajisija žutu, trešnje crvenu, i t. d.

Imade dapače stvari, od kojih se proizvode boje, kao što je šiška, panalomba i dr.

To nam sve dovoljno dokazuje, da u prirodi postoji boja. Ako pak gospodin doktor traži, da boja ima tijelo, kao što je tražio od prave crte, onda je to naravno nemoguće, jer boja je svojstvo stvari kao što je gorčina, slatkoća, tvrdoća i mekoća i t. d.

Svaka stvar to svojstvo ima ali boja naravno nema samostalno tijelo.

Džahid beg i njegovi jednomišljenici drže, da su vanjska čutila izvor spoznaje; nu čini se po njegovu izlaganju o boji, da bi to svoje uvjerenje napustiti htio. Pregijmo sad na zvuk.

Zvuk postoji u cijeloj prirodi, a nastaje tako, da zvučna sposobnost, koja je skrivena u svakom atomu, nagje stvarna izražaja u vanjskom svijetu, nakon što se nagju nekoji potrebiti preduvjeti i uzroci.

Zvuk kod živih bića nastaje bez vanjskog uzroka i njihovom voljom, a kod neživih stvari posredstvom vanjskim. On se sastoji u tom, da glas pomoću zračnog talasanja dopre i u dodir dogje sa sluhom živih stvorova.

Eto dakle zvuk se pojavljuje iz tijela, koje ima svojstvo, da zvuk dadne; uho pak živog bića, koje ga čuje,

jest centar sluha, a praznina je sredstvo, pomoću kojeg se čuje.

Zamišljati pak, da ne postoje ta tri preduvjeta i negirati po tom opstojnost zvuka, isto je što nijekati boje, predpostavljajući, da vid ne postoji.

(Nastaviće se)

S. Bakamović.

Iz arapske lirike.

(Svršetak.)

Ako vam je dosadilo biti ljubljeno za vaše bogatstvo, obucite smegje odijelo sa crnim prugama i izigjite u noć.

Vaša će srca biti slična kadionicama, koje prosjaci njihaju po raskršćima; ona će pjevati ljubavne pjesme; ali ni jedna ženska ne će im udijeliti milostinje ljubavi. Svako će prolaziti, govoreći: „Čemu, ovaj Božiji siromašak nema ni papuča?!...“

Neka bogataš pokuša nositi smegje odijelo! Ipak je sretan, ako — došavši kući — nagje jednu dragu, koja će mu udijeliti milostinju ljubavi, ako je igda imao papuče.

Abmed EU-Hamza.

*

Dolaskom zime jata ptica preleću nebo. Upravo sada mi osjećamo čežnju za zavičajem: Ali Bog je čovjeku darovao uspomenu i nadu. Neka je velikom Bogu hvala!

O zidine Damaska! Ja se krijem, da vas oplakujem! O moj narode, neka ti moja udaljenost ne donese patnje, slične onima, koje uništiše Nuhov narod, Hudov narod i narod Salihov!

Halifa Osman

Iz dinastije Omejevića-Kordova.

*

Paome, koje se gibaju na oluji, zavide njenoj vitkosti, a zvijezde zavide dvjema zvijezdama, koje se zaspjaju u dnu bunara, kada se na nj ona nagne, da vodu tegli.

Boja njenog lica slična je boji nojeva jaja. Njeni su zubi izragjeni poput lišća u jasmína. Njen je jezik ptica u mirisavoj krletci.

Njene su ruke sačuvale odsjev prve zore na svijetu. Njeni su nokti pupoljci ruže, a ruže njenih prsiju čine blijedom grimiznu boju stida.

Da stvori svoju dragu, Bog je iscrpio sve svoje riznice, a kad je pomislio na njeno srce, nije mu ništa preostalo, osim jedne koštice od datule.

Kada vi budete mene sahranjivali, molite Lejlu, nek vam dadne tu košticu i posijte ju kraj moga groba: iz nje će se roditi jedna palma, koja će me podsjećati na vitkost moje drage.

Ali ako ja morao sahranjivati Lejlu, ja ću zasaditi aloe kraj njena groba, čije će ju lišće, slično maču, podsjećati na patnje, koje mi je ona prouzrokovala.

Ibni Tahhar,

Ja sam tvoje tijelo ugladio sa toliko poljubaca tako da ono sada slični svetom „E1-Djuf“ kamenu, što ga je toliko usana cjelivalo.

Sunce se može ugaziti i mjesec pasti; ali ti ćeš me obasjavati svojom blistavom svjetlošću.

Nepoznat pjesnik. *

Ove mlade djevojke, koje se razgovarahu kraj presušjelog zdenca, zamolile su me, da izrečem jednu poeziju.

One čekahu, podrugljivo se smijući: I za malo vremena ja sam izgovorio jednu poeziju o mladim djevojkama

Da li sam mogao naći predmet ljepši? I pošto su mi one dobrohotno čestitale, ja sam uklesao ovu poeziju u svoju memoriju, da vam je mognem ponovno izgovoriti:

— „O krasne djevojke, koje se smijete, nije li i moje srce slično ovom zdencu?“

Ta i ono je ugazilo žegj tolikim djevojkama; ta i njega je presušilo bezbroj djevojaka!

Najprije se one hotijahu samo zabavljati, ali pošto more mog srca bijaše bistro, one se u njemu dugo ogleđavahu.

Poslije se povratili sa ozbiljnim licima, s dragovoljnim pogledima i dlanovima u obliku čaše.

I kada more moga srca prestade biti bistro, one više ne prepoznavahu svojih lica; ali ipak njihovi dlanovi ostanuše u obliku čaše, jerbo — o mlade djevojke! — vrlo ožednjela gazela ništa drugo ne sluša, osim svoju žegju.

Ahmed Ei-Hamza.

Epigrami.

Poslovice raznih naroda. Po njemačkom složio: Sulejman Mursel.

Sa minulim bogatstvom se
Mnogi dugo kašnje diče,
Ali voda, što j' protekla,
Mlinskog kola sad ne miče.

*

Nemoj protiv prirode
Nikad zalud slovit;
Znaj, što maca okoti
Mora miše lovit.

*

Mnogi ti se u životu
Nikako ne svigja;
Malo j' vrta sa ružama,
Korov svud se vigja.

*

Često s dobrih osobina
Opasnost ti pr'jeti,
Kuna mora zbog svog krzna —
Ranije umr'jeti.

Mladi zečić na golemu polju
 Mlada djeva u široku sv'jetu
 Zalutaju mimo svoju volju
 S pravog puta zamamljivu cv'jetu.

Zrnje biserovo.

Držati sa svijetom — istina — muka je; ali odvojiti se posve od svijeta je — propast.

*

Štogaod više želja, sve je manje uspjeha. *

Žena, koja mnogo ne želi, jest žena koja puno koristi.

Pravo i dužnost su kao stabla hurme (datule): ne rastu li jedno uz drugo, ploda ne daju.

Neki ljudi su zapravo ljudi, a neki su samo natrpana odijela.

Ne može pogriješiti samo onaj, kome više ništa ne ide od ruke.

Ima ljudi poput riba: ako čuvaju usta, ne nastradaju.

Neke su žene od prirode marhametli, a neke tek onda, pošto mnogo zla porade.

NARODNE UMOTVORINE.

Nijema Fatima.

Iz zbirke: „Haremske ružice.“

Majka Fatu sitno pletjaše:

Od petero i od devetero,

Još je bolje majka svjetovaše:

—„Kad te Fato ljepa sreća nagje,

Ne govori za godinu dana,

Ja l' godinu, ja li polovinu“.

Ljepu Fatu ljepa sreća nagje,

Čak u Mostar begu Ali-begu,

Odvedoše begu Ali-begu.

Kad je došla Ali-bega dvoru,

Lijepoj Fati već je na um palo,

Što je njojzi majka govorila;

Ne govori za tri godinice.

Ali-begu po dvoru govore:

„Što će tebi nijema Fatima?“

Veće se je begu dodijalo,

Pa zaprosi baš drugu djevojku

I on skupi kitu i svatove,

To je beže jedva dočekao,

Pa on vrati lijepu djevojku,

Natrag ju je majci povratio,

Na 'nom konju, u onom odijelu.

Pa ih posla po onu djevojku.

Kada vidje ljepotica Fata,

Da odoše kićeni svatovi,

Ona ode na gornje čardake,

Obuće se što god ljepše more:

Na se udri dibu i kadifu

I pripinje biser i dukate.

Ona sjede kraj džamli pendžera,

Otkle će se svati pomoliti.

Dok evo ti kite i svatova,

Oni idu uz polje zeleno.

Konja igra gizdava djevojka

Do djevera mladog Muhameda.

Progovara sa konja djevojka:

„A bora ti, djever Muhamede!

Nije treba u te ni gledati,

Nekamo li s tobom govoriti,

Što se ono vaša kula sjaji?

Il' je alem, il' je dragi kamen?

Il' je čaša megju bekrijama?

Il' je diba megju terzijama?

Il' je gjergjef megju veziljama?

Il' je vila u zid uzidana?

Il' je zlato niz kulu prolito?“

Govori joj djever Muhamede:

„A bora mi, moja nevjestice!

Nit je alem, nit je dragi

Nit je čaša megju bekrijama,

Nit je diba megju terzijama,

Nit je gjergjef megju veziljama,

Nit je vila u zid uzidana,

Niti zlato niz kulu prolito,

Već je ono moja nevjestica,

Nevjestica, tvoja inočica,

Inočica Ali-begovica.“

U ta doba svati dohodiše.

Ja da vidiš ljepotice Fate,

Ona sigje na mermer-avliju,

Pa dočeka lijepu djevojku.

Njojzi veli sa konja djevojka:

„Selam-alejeć, nijema kaduno!“ —

„Alejeć-selam, brzo govorljiva!

Još se brže majci povratila

Na tom konju, a u tom odijelu.“

Poletiše begu na muštuluk:

„Progovori ljepotica Fata!“

Ko mu prvi na muštuluk dogje,

On mu dade blago nebrojeno;

Ko mu drugi na muštuluk dogje,

On mu dade čohu nerezatu;

Ko mu treći na muštuluk dogje,

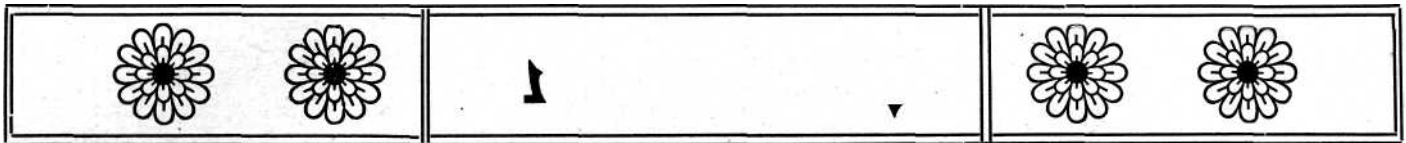
On mu dade konja nejahana,

Ode beže u visoku kulu,

U odaju svojoj miloj majci.

Njemu veli ostarjela majka:

„Vrati sine, lijepu djevojku!“

Iz islamskog svijeta.

Bugjenje Kirgiza. — Ruski učenjak grof N. Jatalin u zadnje je vrijeme poduzeo bio odulje putovanje kroz kirgiške krajeve, pa je svoja opažanja — jednom ruskom listu pisao.

Između ostalog grof Jatalin ovo veli o toj našoj dalekoj islamskoj braći

— „Već heftu dana živim među Kirgizima, kod kojih sam opazio velike promjene. Prije nekoliko godina kirgiski su krajevi bili prava pustinja; nigdje nije bilo traga školi ni prosvjeti. Sada je posve drukčije. Kirgizi imaju svoje škole, učitelje, liječnike, ljekarnike i bolničare, a gjacim nose svi uniforme. Devedeset kilometara južno od Karkalinskija vidio sam jednu sa zlatnim naočarima vrlo otmenu i lijepu kirgisku gospogju, za koju mi rekoše, da je učiteljica na kirgiskoj ženskoj osnovnoj školi, ona je čak iz Koštanja ovamo došla, da naučava i prosvjeđuje kćerke svojih jednovjernika i saplemenika. Kirgizi je veoma cijene i poštuju. Ja duhovnim okom gledam svijetlu budućnost ovog plemenitog i prostodušnog naroda, koje prije nekoliko godina nijesmo smatrali, nego prostim životinjama.

Musl. ženska niža gimnazija. — Kako ruski listovi javljaju ovih je dana zauzimanjem nekih agilnih i prosvjećenih mladih muslimana osnovana niža ženska gimnazija u najnaprednijem gradu Transkavkazije, Aškabadu, na kojoj će se osim gimnazijalskih predmeta predavati kuhanje, higijena i pedagogija, a od jezika: turski, perzijski i ruski.

Raspuštanje muslimanskih društava u Rusiji.

— Kulturno i ekonomsko napredovanje naše braće u Rusiji, trn je u oku fanatičnim Moskovima, pa se laćaju svakakvih sredstava, da zapriječe muslimane u njihovu razvitku i da im ometu svaki pokret, kojem je svrha koristiti islamskoj zajednici.

Tako je prije kratkog vremena ministar unutrašnjih poslova naredbu izdao, da se trinaest muslimanskih društava raspusti i da im se imetak konfiskuje.

To su ova društva:

Musl. ekonomska i socialna dobrotvorna društva u Usi, Hongoru, Nižnjem Takilu i Krasnofimu; udruženje naprednih muslimana u Tobolu; društvo za širenje prosvjete među muslimanima u Nuhi; muslimansko društvo u Samari; musl. dobrotvorno društvo u Stavropolu; društvo za zaštitu muslimana, koji uče u „Prvoj školi“ u Omsku; tatarsko-kirgisko društvo za međusobno potpomaganje u Gorjefu Uralskom; udruženje naprednih muslimana u Tomsku; „Safa“, društvo za širenje prosvjete u Baku-u; musl. gjačko potporno društvo u Baku-u.

Ova sva društva odavno postoje, a nikad se do sad nijesu ogriješila o zakon i red. Uzrok njihovu raspuštanju je — kako sam „Terdjuman“ veli — to, što služe vjerskom i nacionalnom napretku ruskih muslimana.

N. pr. ruska je vlada držala, da se sa zakonom kosi treći članak pravila krasnofimskog društva, koji glasi: „Društvo će raditi, da se medrese i mektebi reformiraju“.

To samo može učiniti jedna nesnošljiva klerikalna vlada; kao što je ona u Rusiji; ali svi dušmanski progono i šikanacije ne će moći smesti našu rusku braću na putu napretka i kulturnog razvoja.

Književnost.

Sarajevske džamije i druge javne zgrade turske dobe. — Naš prijatelj gosp. Sejfidin ef. Kemura, bibliotekar Careve džamije u Sarajevu odavno se bavi proučavanjem povijesti sarajevskih džamija, medresa, tekija i drugih javnih zgrada iz osmanlijske dobe, te je dvije knjige pod naslovnim imenom objelodanio, ka separatni otisak »Glasnika zem. muzeja u Bosni i Hercegovini«, a u jednom opet svesku posebno u islamskoj štampariji tiskao na turskom jeziku »Povijest Careve džamije« sa slikama.

Gospodin Kemura je morao kao mrav raditi, prekopavajući arhive i prelistavajući tarihe vakufname i drugi pisani materijal, dok je ove knjige napisao i na svijet izdao. Tim nam je on veliku uslugu učinio i pružio nam vrlo dragocjen izvor za poznavanje kulturno-prosvjetnog stanja našeg glavnog grada za vrijeme četiristogodišnje vladavine Osmanlija, pa zaslužuje svaku hvalu i priznanje.

Mi ove knjige svakom najtoplije preporučujemo. Naručiti se mogu kod samog pisca u Sarajevu, (kod Careve džamije.) i kod naše knjižare u Mosturu. M.

Kulturne bilješke.

Pokret za uspostavu reda i normalnih prilika u „Gajretu“. — Pododbor »Gajretov« u Foči izvješćuje nas, da su svi tamošnji članovi toga našeg kulturnog društva održavali na 31. augusta t. g. skupštinu u prostorijama islamske čitaonice „Ittihadi muslimina“, te su stvorili rezoluciju o najnovijim „Gajretovim“ odnošajima, od koje su jedan primjerak i nama na uvrštenje poslali.

Mi ne možemo tu rezoluciju u cjelosti donijeti; jer nam ne dopušta prostor lista ali ćemo u glavnim izvatcima njen sadržaj ovdje navesti.

Fočanski članovi „Gajreta“ najprije konstatiraju, da se je uvukla u to naše mjezimče politika, strančarenje, osobnost i nacioalizam i da su baš ti faktori prouzrokovali na ovogodišnjoj glavnoj »Gajretovoj« skupštini one nečuvene skandale, kod kojih su imali posla pogrde, šamari, stolice, pa i revolveri i kojima je društvu naneseno materialne štete nekoliko hiljada kruna.

Fočani dalje vele, da je ovakov postupak pobiješnjelijih strančara u stanju: a) mnoge društvene članove odbiti od rada za »Gajretov« napredak; b) mnoge članove prisiliti, da ne plaćaju članarinu i c) mnogim povoda dati da se ispisu i prestanu biti članovima društva.

Iza tog Fočani izjavljuju svoje negodovanje nad pošljednim skupštinskim barbarskim dogagajajima, te apeľuju na sve muslimane širom Bosne i Hercegovine, da ih ti dogagajaji od rada za „Gajret“ ne smetu i da nagju načina, kako bi se u društvenoj centralnoj upravi konsoli-

dovale prilike i kako bi se otklonilo strančarstvo, politika, osobnost i narodnost iz „Gajreta“, koji je svojina cijelog ehli Islama u domovini, a ne pojedinih ličnosti, grupa i stranaka.

Fočanski »Gajretovi« članovi osuguju dosadnji postupak centralnog odbora bez obzira na njegovo unutarnje djelovanje s razloga: a) što ništa ne računa s pododborama i povjerenicima u provinciji; b) što im ne daje uputa i savjeta i što ih drugim načinom na rad; ne potiče c) što ih ne izvješćuje o toku rada i djelovanja glavne skupštine i d) što im nikada i nikako ne daju primjera za intenzivni rad oko „Gajretova“ napretka.

Na koncu Fočani stavljaju na znanje središnjem odboru: a) da će bez obzira na koje kakve glasine o prestanku društvenog djelovanja i na dalje ostati članovi »Gajreta«; b) da će i dalje oko njegova napretka intenzivno raditi i c) da će pribavljati nove članove i plaćati članarinu; ali tako, da će preko tamošnjeg pododbora pokupljeni novac u fočansku muslimansku banku plodonosno ulagati i da ga ne će centralnom odboru sve dotle slati, dok se »Gajretove« prilike ne konsoliduju.

Rezolucija se svršaje riječima, da time fočanski »Gajretovi« članovi ne će nipošto oštetiti ni zalogaj uzeti musul. siromašnim gjacima, niti iz daleka na to pomišljaju.

Mi svog suda o ovoj rezoluciji ne ćemo izricati; ali ona je svakako interesantna pojava, kojoj bi centralni »Gajretov« odbor morao pokloniti više pažnje i važnosti.

Muslimansko čitaoničko društvo „Afijet“ U Olovu. — Selo Olovo u kotaru kladanjskom, čiji su stanovnici većinom muslimani, vrlo je udaljeno od većih i življih mjesta, pa je tamo muslimanski društveni život i prosvjetno stanje bilo vrlo zapušteno i kukavno; s toga se je u zadnje vrijeme naš vrijedni prijatelj i povjerenik u Kladnju Čazim ef. Kuščuklija intenzivno zauzeo, kako bi pomogao svojoj olovskoj braći i izvukao ih iz dosadanjeg džehaleta i megjusobnih razmirica, koje su — kao svagdje — i tamo vladale.

Čazim ef. je sada pošlo za rukom, te je u Olovu ovih dana osnovao muslimansko čitaoničko društvo »Afijet«, čija je pravila sam izradio i vlasti na odbrenje podnio.

Glavna zadaća ovog novoga društva je širenje sloge i zdrave islamske prosvjete među olovskim muslimanima, pa mu mi želimo svaki hajr i napredak u radu.

Razno.

Prerane udaje. — Neprestano opadanje nekih naroda u evropskim kolonijama ponukalo je neke držav-nike, da pronagju uzroke toga propadanja, te da ga zastave. Sve enquete, koje su se bavile tim predmetom, saglasne su, da je najveći razlog i uzrok onom narodnom degenerisanju i propadanju nevaljal običaj: da se ljudi prerano žene, odnosno udaju. Ti mladi parovi u bračnom životu brzo oslabe i ostare, a njihov evlad posjeduje malo snage, da se dobro razvije i da odoljeva raznim bolestima, što no se u kolonijama tako često pojavljuju.

Po najnovijoj statistici u samoj engleskoj Indiji ima 25.000 djevojaka, odnosno majki, koje su se »udale«, a nemaju više od 5 godina života. Žena., koje nijesu starije od 10 godina, ima dva milijona. Šest milijona je žena staro do 15 godina, a 9 milijona do 20 godina

Sve ove prerane udaje skloljene su iz običaja i zbog miraza. Roditeljima tih djevojaka je dužnot, da po mogućnosti što prije »kupe« muža svojoj kćeri pa makar od po litre! A jer njihova vjera bramanska zabranjuje ženama, da se ponovno udavaju, to danas ima dvadeset i šest milijona udovica, koje se ne mogu udavati, ne mogu sreću steći. One provode jadan život vjerujući, da će njihove patnje na zemlji uveličati uživanja mužu na »onom« svijetu. A što je još tragičnije, u tolikom kolu udovica imade ih puno, koje nijesu uživale bračni život radi malodbnosti, ama su službeno odnosno pismeno zavedene kao žene, čiji su muževi iza toga toga pomrli ni ne znajući, šta je ženidba. Tako su mladi bili.

I kod nas se ponekad desi, te kadija vjenča odveć mladu djevojku, recimo su 11, 12 ili 13 godina, a to je prerano i protivno prirodi. Taki su brakovi obično nesretni, pa bi ih trebalo izbjegavati. U nekim slučajevima bi trebalo upravo kazniti one osobe, koje su krive da do te anomalije uopće dolazi. Narodu treba pravih majki i zdrave, normalne djece.

Promjena podneblja. — Srednja Evropa bila je nekada ledena pustinja. Najnovija geološka istraživanja dokazala su, da su Austrija, Belgija i Njemačka bile nekada u davno doba sniježne pustopoljane, kao što su sadanji krajevi na sjevernom i južnom polu. Kotlina češke zemlje bila je ledeno more, prebivalište mroževa i tuljeva, a okolica Beča i Berlina bila je domovina sjevernih medvjeda. To je stanje trajalo nekoliko hiljada godina; na to se je zemlja pretvorila u studene močvare; poslije je došlo doba prerija poput sibirskih i sjeveroamerikanskih stepa, a napokon evo šuma. Tada su ovdje bile najobičnije životinje crnooki sjeverni miš, sobovi i losovi. Tih je bilo u Njemačkoj još 44 godine prije Isa pejgamberova ro-gjenja, kadno je rimska vojska poplavila germanske krajeve. U stepama je već onda bilo stada i divljih konja; a u prvom stoljeću poslije Isa pejg. naselili se vuci i medvjedi.

Poruke i odgovori uredništva.

M. H. M. u B. N. — Primili smo s Ilidže poslanu stvarcu i odmah smo je — kako vidite — uvrstili u ovaj broj. Nastojte, da nam što god veće pošaljete; jer vi znate tako lijepo pisati. Mahsus selam.

H. A. H. K. u C. — Od vaših priposlanih radova, nešto ćemo u naredni broj ukrstiti. Malko se dakle strpitate. Selam.

A. A. B. u T. — Kako se vidi po vašim prvijen-cima, vi ste još mlad, ali darovit poletarac, od kojeg se može nečemu nadati, ako budete zdušno čitali naše bolje pjesnike. Između poslanih pjesama, neke ćemo po mogućnosti malko dotjerane uvrstiti. M. Selam.

M. K. M. u K. V. — Doći će u narednom broju. Selam.

R. K. u T. — Jedna vam je stvarca posve početnička, bez ikakve vrijednosti, a jednu ćemo nešto izmijeniti i uvrstiti. Selam.

A. D. G. u T. — Radove nemuslimana ne uvrštavamo: to je program našeg lista. Inače vi prilično lijepo pjevate, pa možete svoje pjesme kojem drugom listu poslati. Pozdrav.